

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Г. № 195/21

Дата 02.04.2023

СЪЮЗ
НА СЪДИИТЕ
В БЪЛГАРИЯ

СЪЮЗ НА СЪДИИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Член на Международната асоциация на съдиите (МАС)
Член на Европейската асоциация на съдиите (ЕАС)
Член на Европейски магистрати за демокрация и свободи (МЕДЕЛ)
София 1000, ул. Пиротска 7, ет.5, тел 0879686841
e-mail: office@judgesbg.org

ДО

КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТАНОВИЩЕ

от Съюза на съдиите в България

по конституционно дело № 21/2023 г. по описа на Конституционния съд

Уважаеми конституционни съдии,

В съответствие с предоставената ни възможност изразяваме становище по искането на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 300, ал. 3 от Закона за съдебната власт (ЗСВ) в частта „до три пъти” (Изм. - ДВ, бр. 62 от 2016 г., в сила от 9.08.2016 г.) поради противоречие с чл. 4, ал. 1, чл. 32, ал. 1, чл. 48, ал. 1 и ал. 3 и чл. 53 от Конституцията на Република България (КРБ), както и с нормите, охраняващи правото на свободен избор на професия съгласно Хартата за основните права на Европейския съюз.

Нормата на чл. 300, ал. 3 от ЗСВ разпорежда, че при оценка „неиздържал” на изпита за придобиване на юридическа правоспособност стажант-юрисът има право да се яви отново на изпит след допълнителен двумесечен стаж по реда на чл. 297, ал. 2, т. 1 от ЗСВ до три пъти.

Споделяме позицията на Конституционния съд, че всяко ограничение на основно право трябва да е наложително за защитата на определена категория обществени интереси, да бъде най-подходящото и възможно най-мекото средство за постигане на конституционно оправдана цел (Решение № 14 от 2014 г. по к.д. № 12 от 2014 г.; Решение № 7 от 2016 г. по к.д. № 8/2015 г.; Решение № 5 от 2019 г. по к.д. № 12/2018 г.).

Намираме въведеното ограничение за явяване на изпита за юридическа правоспособност до три пъти за противоконституционно, като считаме, че то представлява непропорционално засягане на висши конституционни ценности и права и не предоставя най-икономично осъществимата и най-благоприятната възможност за

държавата и обществото да постигнат устойчиво качество при упражняването на юридическите професии.

Засягане на основното право на труд

Постоянна е практиката на Конституционния съд, че гарантираното от Конституцията право на труд обхваща и възможността всеки гражданин свободно да избира своята професия и място на работа (в този смисъл вж. Решение № 1/31.01.2017 г. по к.д. № 6/2016 г., Решение № 8/27.07.1992 г. по к. д. № 7/1992 г.; Решение № 1/11.02.1993 г. по к. д. № 32/1992 г.; Решение № 3/13.04.2006 г. по к. д. № 4/2006 г.; Решение № 11/02.10.2012 г. по к. д. № 1/2012 г.).

Въпросът за правото на труд на ниво право на Европейския съюз е разгледан от съда в Решение № 11/22.11.2011 г. по к. д. № 8/2011 г., като е прието, че то е гарантирано от Хартата на основните права на Европейския съюз, а практиката на Съда на Европейския съюз възприема принципа, че ограничения върху осъществяването на свободата да се упражнява определена професия са недопустими в случаите, когато преследваната цел е непропорционална или е налице прекалена намеса, накърняваща същността на гарантираното право.

Защита на общественния интерес

В продължение години специалността „право“ е една от най-желаните от кандидат-студентите в страната. Получилите диплома по специалността, след придобиване на юридическа правоспособност, имат възможност да упражняват професии, които са фундаментални за защитата на правата и интересите на отделния гражданин, както и за развитието и баланса на цялото ни общество. Такива са професиите на съдия, прокурор и следовател, адвокат - конституционно уредени предвид огромното им значение за върховенството на закона, както и останалите юридически професии: нотариус, частен съдебен изпълнител, държавен съдебен изпълнител, юрисконсулти на държавни и общински органи, осъществяващи процесуално представителство пред съд, и други. Поради това е необходимо лицата, получили юридическа правоспособност, да отговарят на високи обществени изисквания за лични и морални качества, както и за знания и компетентност. Държавата следва да води съзнателна политика в тази сфера и да поставя строги условия за упражняване на юридическата професия. Подобно изискване законодателят се е опитал да създаде с приемането на чл. 300, ал. 3 от ЗСВ, въвеждайки ограничението за явяване на изпит за правоспособност до три пъти – очевидно с цел да се препятства възможността юридическа правоспособност да се придобива от лица с недостатъчно знания и практически умения.

Непропорционалност

Целта да се препятства некомпетентно лице да упражнява юридическа професия (Решение № 18/14.11.1997 г. по к.д. № 12/1997 г. на КС), е легитимна само докато това лице не демонстрира нужните знания и умения. Възможността това да се случи съществува до края на живота на човека. Да се наложи вечна забрана за явяване на изпит за придобиване на юридическа правоспособност, след изчерпване на ограничените възможности, представлява неоправдано ограничение на правото на личен живот, на

образование, на труд и свободен избор на професия, които са гарантирани от българската Конституция.

Присъждайки образователно-квалификационна степен магистър юрист на лицата, положили успешно държавните изпити преди дипломиране в юридическите факултети, държавата веднъж е признала, че те притежават нужните теоретични знания и умения. С изпита за юридическа правоспособност, провеждан от министъра на правосъдието, се проверяват не само придобитите по време на стажа практически знания и умения, но и способността на дипломираните юристи да анализират фактите с правно значение и приложимото право (чл.300, ал.2 от ЗСВ) - така на практика се дава възможност да се коригира първоначалната преценка на държавната изпитна комисия.

Предвиденото полагане на допълнителен стаж с продължителност 2 месеца е палеативна мярка, тъй като тя не е обвързана с никакви други съпътстващи норми, които да гарантират ефективността на стажа. При действащата уредба за следдипломния стаж ограничаването на възможността за явяване на изпит до определен брой пъти се явява непропорционална мярка. Ноторно известно е формалното провеждане на стажа за юридическа правоспособност - от една страна поради нежелание за работа и усвояване на нови умения от самите стажант-юристи, но в много по-голяма степен поради липса на достатъчно мотивирани съдии-наставници, особено в натоварените съдилища. За „наказание“ юристът се лишава от правото да упражнява юридическа професия завинаги. Такъв вид санкция – лишаване от право да се упражнява професия е предвидена в българското право за извършване на престъпления (чл. 37, ал. 1, т. 7 от НК), административни нарушения (чл. 13, ал. 1, б. „в“ от ЗАНН) и дисциплинарни нарушения (чл. 133, ал. 1 от ЗАДв, чл. 75, ал. 1, т. 4 от ЗННД и др.). Освен това санкцията винаги е срочна, с изключение на лица, изтърпяващи наказание „доживотен затвор без право на замяна“ (чл. 49, ал. 5 от НК).

Ограничението е непропорционално, защото целите на закона могат да бъдат успешно и ефективно постигнати и без него (Решение № 7/17.09.2019 г. по к.д. № 7/2019 г. на КС).

Постигане на целта

Целта да се повиши качеството на упражняваните юридически професии не може да бъде постигната с въведеното ограничение като изолирана мярка. Това може да стане, като държавата предприеме активни действия в няколко насоки.

На първо място, необходим е засилен държавен контрол по отношение на юридическите факултети, съчетан с необходимото планиране на броя на обучаващите се студенти. Държавата продължава да поддържа голям брой юридически факултети с голям прием на студенти по право, без това да е нужно на практиката.

На второ място, държавата следва да предприеме мерки за осъществяването на контрол върху университетите и върху качеството на юридическото образование още на „входа“, като се поставят изисквания за подбора на кандидат-студентите. Според сега действащата уредба в рамките на автономията на университетите релевантни са само оценките от матурите, както и общият успех от дипломата от средно образование. Предвид неравномерните критерии в страната при оценяването на учениците и базовия характер на матурите, балообразуване за прием в юридически факултет въз основа на

общия успех от дипломата и оценките от матурите на практика е равнозначно на липса на качествен подбор на кандидат-студентите. Възможно решение на този проблем е въвеждането на задължителни кандидат-студентски изпити за специалността, които да отговарят на единни стандарти и да изискват по-задълбочени и специфични знания и умения, както и централизирано кандидатстване.

На трето място, държавата следва да предприеме мерки за контрол върху качеството на текущото обучение в юридическите факултети. Университетите не са склонни да „отсяват“ студентите в хода на обучението, тъй като получаването на средства от държавата е обвързано с общия брой на студентите.

На четвърто място, държавата следва да предприеме мерки за ефективно провеждане на следдипломния стаж – задължително в съда, прокуратурата и следствието, факултативно – в адвокатурата и в другите юридически професии

Считаме, че никой от посочените до тук проблеми не може да бъде решен с въвеждането на ограничение, според което лице, получило оценка „неиздържал“, може да се яви на изпит за юридическа правоспособност до три пъти. Проблемите могат да започнат да се решават само като държавата предприеме активни действия за планиране и реформиране на юридическото образование и едновременно с това да повиши изискванията за придобиване на правоспособност.

При пълната липса на политика на планиране на нуждите на обществото от юристи, изключително ниските изисквания за прием, занижения контрол по време на обучението държавата стимулира кандидат-студентите да избират специалността право и им предоставя магистърска образователна степен, изразходвайки огромни ресурси, а след това не ги допуска да упражняват професията от съображения за защита на обществения интерес – показвайки им на практика, че напразно са загубили 5 години от живота си в системата на университетското образование. Такава държавна политика е несъвместима с правовата държава, каквато България съгласно Конституцията трябва да бъде.

В заключение излагаме следното правно мнение:

Разпоредбата на чл. 300, ал. 3 от Закона за съдебната власт (Изм. – ДВ бр. 62 от 2016 г., в сила от 9.08.2016 г.) е противоконституционна в частта „до три пъти“, като противоречаща на принципа на правовата държава и представляваща несъразмерно ограничение на правото на труд и свободен избор на професия.

С уважение:

Татяна Жилова

Председател на Управителния съвет на ССБ